

А. Тупчий

м. Київ

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО ВПРОВАДЖЕННЯ В ПРОЦЕС
НАВЧАННЯ МОДЕЛІ ФОРМУВАННЯ ФАХОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
МАЙБУТНІХ СПЕЦІАЛІСТІВ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ**

Анотація. У статті описані результати педагогічного експерименту, який перевіряв ефективність впровадження в навчальний процес моделі формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку та дані методичні рекомендації.

Ключові слова: бухгалтерський облік, педагогічний експеримент, компетентність, рівні сформованості, методи і форми навчання

А. Тупчий

Аннотация. В статье описаны результаты педагогического эксперимента, который проверил эффективность внедрения в учебный процесс модели формирования профессиональной компетентности будущего специалиста бухгалтерского учета и даны методические рекомендации.

Ключевые слова: бухгалтерський учет, педагогический эксперимент, компетентность, уровни сформированности, методы и формы обучения.

A. Tupchiy

Abstract. This article describes the results of the pedagogical experiment that tested the effectiveness of the implementation of the educational process model of professional competence of future specialists accounting and data guidelines.

Key words: accounting, pedagogical experiment, competence, levels of, and methods of learning.

Актуальність проблеми. Проведений педагогічний експеримент дозволяє стверджувати, що ефективність впровадження в початковий процес розробленої моделі формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста є достовірною при визначених педагогічних умовах. Відповідний підхід до майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку вимагає наукового бачення щодо вдосконалення організації навчального процесу на основі впровадження сучасних принципів, методів та функцій, пошуку інноваційних технологій, методик практичного навчання. Такий стратегічний орієнтир передбачає розробку науково – методичних рекомендацій щодо впровадження моделі в навчальний процес на засадах інноваційних технологій.

Постановка проблеми. Процеси докорінної зміни економічних відносин, що відбуваються в нашому суспільстві безпосередньо впливають на формування майбутніх спеціалістів ВНЗ, зокрема бухгалтерського обліку. При цьому актуальним постає питання не тільки створення діючої системи освіти, а і якісна підготовка професіоналів-бухгалтерів, здатних як забезпечувати задоволення ринкових запитів виробництв так і проводити комплексний аналіз і розрахунок показників фінансової діяльності підприємств, формувати відповідні професійні ситуації, давати пропозиції, необхідні для прийняття оперативних і поточних управлінських рішень.

З огляду на актуальність теми, її недостатню теоретичну розробленість і практичне значення для формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку розроблено відповідні методичні рекомендації науково-педагогічному складу.

Аналіз досліджень і публікацій. Концептуальні положення організації навчального процесу в закладах освіти розглянуто в працях науковців Ю. Бабанського [8], Б. Гершунського [39], І. Зязюна [73], В. Краєвського [91], В. Кричевського [95], В. Кременя [93], М. Левочко [105], В. Маслова [115], Г. Селевка [158] ін.

Аналіз наукової літератури та дисертаційних досліджень свідчить про посилення уваги науковців до вивчення основних тенденцій і специфіки підготовки спеціалістів із застосуванням в навчальному процесі сучасних інноваційних технологій. Проте в науково-дослідницьких працях поза увагою залишилася проблема розробки науково-методичних рекомендацій щодо впровадження моделі формування компетентностей майбутніх спеціалістів в навчальний процес, зокрема спеціалістів бухгалтерського обліку.

Виклад основного матеріалу. З огляду на це, на основі аналізу результатів проведеного дослідження зроблено висновок про те, що запропоновані форми і методи формування фахової компетентності майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку, педагогічні умови, а також діагностичний інструментарій можуть у подальшому використовуватись науково-педагогічним складом у навчальному процесі при викладанні облікових дисциплін для студентів спеціальності 5. 03050901 «Бухгалтерський облік». Тому доцільно узагальнити накопичений досвід і представити його у вигляді методичних рекомендацій викладачам ВНЗ I-II рівнів акредитації щодо впровадження в процес навчання моделі формування фахової компетентності майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку. Розроблена модель дослідження не є альтернативою підготовки спеціалістів до бухгалтерської праці, але значно розширює її можливості.

Запропоновані у моделі етапи її реалізації (цільовий, змістовий, організаційний, функціональний, результативно-критеріальний) передбачають здійснення цілісного навчального процесу, у якому сукупність підходів до навчання направлена на придбання спеціальних знань (з бухгалтерського обліку, фінансового обліку, аудиту, економіки, фінансів, обліку в банках), вмінь та навиків з обліково-економічних дисциплін, а також на розвиток особистісних якостей, світоглядних і морально-етичних позицій, загальної і професійної культури студента, як майбутнього учасника професійної діяльності.

Модель має певну мету, містить педагогічні умови, передбачає правила, норми та упроваджується поетапно з відповідним контролем та оцінюванням згідно розробленим критеріям і обумовленим результатом. Враховуючи багатофункціональність моделі формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку, одержано позитивні результати проведеного наукового дослідження, які дають підставу визначити методичні рекомендації щодо впровадження її у навчальний процес.

Для ефективної реалізації моделі формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку розроблено та обґрунтовано критерії рівня сформованості (мотиваційний, когнітивний, функціональний, комунікативний).

По першому, мотиваційному критерію, ціль рекомендацій направлена на розширення існуючого підходу до розробки навчальних програм з курсу дисципліни «Бухгалтерський облік», виходячи із парадигми знань до підходу, націленого на формування особистості конкурентоспроможного на ринку праці, який вільно володіє обраним фахом і орієнтується в суміжних сферах діяльності. В процесі освоєння курсу вказаної дисципліни студенти не тільки придбають професійні знання і вміння, але набувають сформовані, на наш погляд, якісні складові фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку: діагностичну, обліково – аналітичну, організаційну.

При розробленні комплексу методичного забезпечення дисципліни «Бухгалтерський облік» модифікована навчальна і робоча програма, що відповідає державним стандартам спеціальності, і доповнена курсом «Вступ до спеціальності». Це може бути як окрема програма навчального курсу, і може являтися невід'ємною складовою програми дисципліни «Бухгалтерський облік». При проведенні цього курсу можна виокремити два напрямлення: «Моя професія», в якій студенти повинні бачити портрет сучасного бухгалтера, описуючи його професійні якості, знання та вміння, що необхідні для професійної діяльності і друге напрямлення – «Я

бухгалтер», де можна доповнити основні якості особистості тими, що формуються під час проходження навчальної та виробничої практики.

Проведена діагностика результатів дослідження показала, що у більшість студентів після проведення експерименту виявилася зацікавленість до професійних знань та вмінь, поповнилось уявлення про значення майбутньої професії. У рішенні поставлених завдань ми виходили з того, що в процес навчання необхідно включати теоретичні і проблемні дискусійні заняття мотиваційного характеру (тренінги, бесіди, дискусії, аналіз).

Тому провідною метою розроблених методичних рекомендацій є формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку через зміну педагогічної парадигми, а саме визначення дидактичної цілі, сформульованої в програмі у відповідності із функціями майбутньої професійної діяльності. Крім того, визначено, що кожна змістовно закінчена тема буде забезпечувати приріст відповідної компетентності у студентів. Зокрема, курс лекцій має бути професійно спрямований на вивчення облікової дисципліни. Тобто усі теоретичні положення, які, можливо, мають підкріплюватись прикладами з інших дисциплін або виробничими ситуаціями за спеціальністю. Першу лекцію присвячують роз'ясненню цілей набуття знань з дисципліни, порад стосовно організації навчальної діяльності студентів з дисципліни (складання конспектів, ведення запису, відшукування літератури, інформації), вимог до отримання оцінки знань, умінь та навичок з дисципліни. На лекціях необхідно застосовувати метод проблемного викладання, який максимально активізує професійну діяльність майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку, їх зацікавленість у творчому пошуку; ретельно відбирати теоретичні теми для самостійної роботи з врахуванням часу, важкості і готовності до їхнього опанування студентами; впроваджувати інноваційні технології з раціональним поєднанням традиційних методів, що забезпечують набуття, поруч з якісними знаннями вміннями і навичками з дисципліни, професійно важливих якостей майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку.

На лекціях, які носять проблемний характер, формується проблема, що поступово вирішується, або демонструються методи її вирішення. Проведений моніторинг знань нашого дослідження показав, що рівень засвоєння якості знань у студентів по розробленій програмі більш ефективний, ніж при стандартній.

Далі необхідно приділити увагу проведення практичних занять, де більш уявно формуються якісні характеристики когнітивного критерію. Результати проведеного діагностичного дослідження показали, що основна маса респондентів до початку експерименту в експериментальній групі володіла низьким рівнем теоретичними знаннями 60%, тоді як на кінець експерименту цей показник склав 24%. Рішення вказаного напрямку здійснювалось за допомогою спеціально організованих практичних занять з використанням однієї із методик педагогічної діагностики - тестових завдань, а це дозволило зробити перевірку доступності змісту і рівня засвоєння кожної теми з курсу «Бухгалтерський облік». При доборі тестових завдань необхідно враховувати те, що вони мають відбивати ключові моменти програмного матеріалу і виступати не лише в якості контролюючого інструменту, а і в якості засобу навчання, як цілісної системи, що володіє певною структурою, а змістове наповнення узгоджене із відповідними дидактико - методичними принципами розробки змісту тесту і відповідати методичним вимогам.

Як показав експеримент, такий вид контролю знань і вмінь дозволив визначити:

- рівень опанування навчального матеріалу;
- рівень поетапного логічного застосування засвоєного матеріалу;
- рівень творчого аналізу навчального матеріалу.

Аналіз помилок при виконанні студентами тестових завдань щодо вказаних рівнів дозволяє зробити висновок, що залишаються резерви для підвищення рівня засвоєння відповідної теми шляхом введення сучасних інноваційних засобів і технологій навчального процесу.

Представлена методика формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку множиною тестових навчальних завдань з урахуванням їх рівня складності та методика оцінювання результатів тестування дають можливість обґрунтовано підійти до визначення рівня знань студентів за результатами тестового контролю, зменшивши при цьому вплив суб'єктивного чинника, в найбільшій мірі врахувати погляди як викладачів, так і студентів щодо відповідності складності тестових завдань рівню викладання відповідної дисципліни та рівню її засвоєння студентами.

Формування функціонального критерію було ефективним завдяки проведеним активних методів навчання – бінарного заняття, що дало можливість студенту на прикладі ситуаційного завдання продемонструвати рішення на персональному комп'ютері, відстоювати свою точку зору, а також створюють умови підготовки конкурентоспроможного фахівця. Такі заняття дозволяють вже в навчальних аудиторіях набувати професійних навичок, так як намагаються залучити студентів у розв'язування проблем, максимально наближених до майбутньої діяльності. З області дидактики – це розширення кругозору, активізація пізнавальної діяльності, можливість застосування знань і вмінь на практиці, формування певних вмінь і навичок у професійній діяльності, розвиток або прищеплення вмінь реорганізації і систематизації, формулюванні висновків та інше.

Останнім компонентом формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку був обраний – комунікативний. Він яскраво формується під час проходження виробничої практики, де студенти набувають індивідуальних особистих якостей, а також формуються їх професійні функції. За допомогою виробничої практики студенти мають можливість для реалізації власних прагнень, набувають умінь і навичок адекватної комунікативної поведінки в різних ситуаціях міжособистісного спілкування. Розроблена програма виробничої (технологічної) практики студентів спеціальності 5.03050901

«Бухгалтерський облік» дає можливість студенту по вказаному зразку написати та захистити звіт проходження практики, виконати творчу роботу, під час якої студент отримує певний суспільно-професійний досвід, оскільки він стає тимчасово частиною певного суспільного утворення, вступає в нові соціальні відносини. Після закінчення практики у майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку змінюється оцінка своїх професійних якостей: підвищується вимогливість до особистісних та пізнавальних якостей; критичне відношення до своїх знань, умінь і навичок; змінюється відношення до обраної професії бухгалтера. У програмі актуальним є те, що виробнича практика студентів проходить не традиційним способом, а з використанням елементів системи активних методів навчання. До таких елементів віднесено тренінгові технології. Цінність тренінгів під час виробничої практики виражається в тому, що вони дозволяють інтенсифікувати процес професійної підготовки майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку, зробити його більш ефективним за рахунок повної відповідності принципам особистісно-орієнтованого навчання. Вибір тренінгових завдань залежить від мети активізації дидактичних процесів і роботи студента (таблиця 1).

Таблиця 1

**Вибір методів і прийомів навчання залежно від мети активізації
дидактичних процесів**

Мета	Методи і прийоми навчання
Активізація сприйняття змісту	Візуальне підкріплення міні-лекції, використання засобів навчання, роздавальних матеріалів (опорний конспект, робочий зошит), статистичні дані, бесіда, використання сучасних комп'ютерних інформаційних технологій
Активізація взаємодії	Робота в парах, інтерв'ю, прес-конференції, дискусії, вправи-опоненти, ігри
Активізація пошуку ідей	Робота з реальними бухгалтерськими документами, аналіз складання документів облікової роботи, ранжування ідей і показників, ігри
Активізація оброблення даних та вирішення завдань	Експертні групи, номінальні групи, робота з картками

Активізація індивідуальної роботи та презентація	Підготовка письмового звіту з виробничої практики, підготовка індивідуальної презентації, виокремлення новизни змісту, ідеї, проекту, використання засобів візуального підкріплення
--	--

Проведений діагностичний зріз дослідження показав, що у студентів експериментальної групи після проходження практики на 8% підвищився рівень сформованості комунікативного компоненту у порівнянні із студентами, які не приймали участь у проходженні виробничої практики. Таким чином, практику студентів слід розглядати як елемент творчої діяльності, що допомагає формувати комунікативні якості майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку.

Наступною умовою методичних рекомендацій по впровадженню моделі формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста є матеріально-технічне забезпечення дисципліни «Бухгалтерський облік». Застосування інформаційних технологій на заняттях при підготовці майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку сприяє важливому підвищенню рівня пізнавальної самостійності, високому ступеню наочності й безперервному самоконтролю, засвоєнню знань та умінь, формуванню необхідних професійних компетенцій, і таким чином дозволяє забезпечити потреби в кваліфікованих знаннях, навичках, компетенціях, а також вирішує проблему працевлаштування випускників. Тому, формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку нині вимагає від навчального закладу принципово нового підходу: інтеграції професійної освіти, практичної діяльності та нових інформаційних технологій і передбачає вдосконалення технології навчання, що базується на використанні обчислювальної техніки, спеціального програмного, інформаційного та методичного забезпечення.

Застосування інформаційних технологій на заняттях при підготовці майбутніх спеціалістів сприяє важливому підвищенню рівня пізнавальної самостійності, високому ступеню наочності й безперервному самоконтролю,

засвоєнню знань та умінь, формуванню необхідних професійних компетенцій. Сучасні педагогічні програмні засоби дають можливість втілювати в практику індивідуалізацію професійного навчання. Використання на заняттях технології мультимедіа сприяє підвищенню якості професійної підготовки за рахунок поєднання всіх можливих впливів на студентів одночасно графіки, тексту, звуку і зображення. На практичних заняття з дисципліни «Бухгалтерський облік» бажано використовувати українські програмні продукти таких вітчизняних фірм, як: «СофтТАКСІ» (X-DOOR), «АБ-Система» («Офіс-2000»), «Імпакт», («Акцент-Бухгалтерія»), «Баланс-Клуб» (SoNet), «ТРАСКОсофт» (Trade Manager), GMS (Offise Tools), Глобал Аудит («Quasi+Бухгалтерія»). Серед російських фірм лідерами, безумовно є «1С» (1С: Бухгалтерія) та «Парус» («Парус-Підприємство»). В обліковій практиці набуває широкого застосування розроблена Інститутом проблем інформатики Академії наук Росії програма «Інфо-бухгалтер». Методика використання мультимедійних технологій у процесі вивчення бухгалтерського обліку сприяє посиленню мотивації навчання, підвищенню якості навчання і виховання, поліпшенню рівня обізнаності учнів про сучасні інформаційні технології.

Для підвищення ефективності навчання конкурентоспроможних фахівців в умовах інформаційного суспільства, актуальним нині стає і використання електронних підручників, які доповнюють традиційні форми навчання.

Проведений педагогічний експеримент в Київському технікумі готельного господарства дає всі підстави стверджувати, що цей навчальний заклад задовольняє всі вимоги по матеріально-технічному забезпеченню при викладанні викладачами дисципліни «Бухгалтерський облік» є Лабораторія інформаційних систем і технологій обліку, яка оснащена:

- персональними комп'ютерами (16 одиниць);
- принтером Laser Jet 1018;
- акустичною системою SPS- 608;

- інтерактивною дошкою Smart;
- проектором;
- програмним забезпеченням: MS Word, MS Excel, MS Access, MS PowerPoint, MS Outlook, 1С:Підприємство, Парус. Підприємство. Готель, Міжнародна дистрибутивна система бронювання туристичних послуг Galileo, Міжнародна дистрибутивна система бронювання туристичних послуг Amadeus;
- електронні конспекти лекції, електронні навчальні посібники, збірники задач, вправ тощо.

Отримані дані проведеного дослідження підтвердили припущення про те, що традиційна система навчання не сприяє його індивідуалізації у вищому навчальному закладі і тим самим недостатньо готує майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку до професійної діяльності.

Таким чином, для результативного показника формування фахової компетентності майбутнього спеціаліста бухгалтерського обліку в процесі навчання необхідно на рівні ВНЗ I-II рівнів акредитації:

- забезпечити формування позитивної мотивації формування фахової компетентності через пізнання себе й усвідомлення важливості своєї майбутньої професійної діяльності. Для цього можна використовувати такі форми і методи: психолого-педагогічна діагностика й самодіагностика, створення психологічних портретів ідеального бухгалтера; мотиваційний тренінг, який дає можливість активізувати й посилити внутрішні мотиви студента до особистісно-професійного зростання;
- за рахунок варіативної частини навчальних дисциплін посилити професійно-управлінську компоненту у фаховій підготовці спеціалістів бухгалтерського обліку через уведення до програми «Бухгалтерський облік» курсу «Вступ до спеціальності»;
- розробити компетентнісні програми дисципліни «Бухгалтерський облік», де до кожної теми представити перелік компетентностей, що формуються під час її вивчення; визначення дидактичної цілі,

сформульованої у відповідності із функціями майбутньої професійної діяльності;

- використовувати можливості контекстного навчання – форми активного навчання, орієнтованого на професійну підготовку майбутніх фахівців бухгалтерського обліку: проблемні лекції, бінарні заняття; практичні заняття з використанням тесових завдань; тренінги під час проходження виробничої практики студентів;

- створити на заняттях відповідну соціально-психологічної атмосферу та навчально-матеріальні забезпечення;

- забезпечити навчальний процес при викладанні дисципліни «Бухгалтерський облік» сучасними інформаційними технологіями;

- оптимізувати зміст навчання майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку через забезпечення міждисциплінарних зв'язків у формуванні знань, умінь і навичок, необхідних для діяльності бухгалтера у сфері туризму;

- постійно вдосконалювати професійну та викладацьку майстерність науково-педагогічного складу;

- здійснювати регулярний моніторинг якості підготовки майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку до професійної діяльності, при цьому моніторинг повинен носити комплексний характер і здійснюватися і відповідності особистісних якостей спеціалістів обліку вимогам посадового призначення і ринку праці, вимогам освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст», вимогам освітньо-кваліфікаційної характеристики, наявності у студентів основних структурних компонентів фахової компетентності;

- включити особисто студента у навчально-професійну діяльність за допомогою навчальної та виробничої практики.

Висновки. Використання методичних рекомендацій щодо впровадження в навчальний процес моделі формування фахової компетентності майбутніх спеціалістів бухгалтерського обліку дозволять поетапно впроваджувати експериментальну роботу та логічно пов'язати

отримані результати із завданнями, що стоять перед викладачами і студентами.

Перспективними напрямками подальшого дослідження із даної проблеми можуть бути обґрунтування організаційно-педагогічних умов, які б сприяли забезпеченню таких інноваційних процесів, що відповідають потребам замовників і роботодавців та конкурентоспроможності навчального закладу.

Література:

1. Бачинська Є. М. Організаційний механізм формування інноваційного освітнього простору в регіоні [Електронний ресурс] / Є. М. Бачинська. – Режим доступу: http://www/nbuuv.gov.ua/e-journals/NarOsv/2007-1/07_bemopr.htm.
2. Вербицкий А. А. Активное обучение в высшей школе: контекстный подход / А. А. Вербицкий – М.: Высш. Шк., 1991. – 206 с.
3. Даниленко Л. І. Менеджмент інновацій в освіті / Л. І. Даниленко. – К. : Шк. світ, 2007. – 120 с.
4. Ніколаєнко С. М. Теоретико-методологічні основи управління інноваційним розвитком системи освіти України: монографія. – К.: Київ. Нац. тор.-екон. ун-т, 2008.-419 с.
5. Рожнова Т. Є. Управління професійно-технічним навчальним закладом на засадах інноваційних технологій: дис. ... канд. пед. наук : 13.00.06 / Т. Є. Рожнова. – К., 2012. – 285 с.